

KÜRT SORUNU

Selâmi Saygın

Maalesef uzun bir zamandır daha çok terör olayları sebebiyle gündemimizden hiç çıkmamış olan “Kürt Sorunu”nu, Özgür-Der’in İstanbul’da düzenlemiş olduğu bir forum sebebiyle yeniden konuşmaya ve foruma katılanların tebliğlerinde yer vermiş oldukları tespit ve çözüm önerilerini analiz etmeye başladık.

Tartışma konusunun sağlıklı bir sonuca ulaşmasında tarihî malumatın hatırlanması önemli bir katkıda bulunabilir. Konunun Tarihi malumatını bu yüzden hatırlamak faydalı olabilir: Kürt adına ilk defa Hz. Ömer dönemindeki fetihler esnasında “Cebel” bölgesi diye adlandırılan Zağros dağları çevresinde rastlanılmıştır. Kuzey-Güney çizgisi boyunca uzanan Zağros dağları ise günümüzde İran/İrak arasındaki sınırın bir bölümünü oluşturmaktadır. Elbette VII. yüzyılda bu günkü anlamda kesin bir ülke sınırı yoktur. Üstelik Kürtlerin uzun bir dönem göçebe olarak yaşamış olduğu da göz önüne alınırsa mutlak manada Kürtler için Zağros dağları çevresinde kesin bir sınır çizme imkanının olmadığı da kabul edilmelidir. Ancak yine de Kürt adının yalnızca Zağros dağları çevresindeki Fetihlerde rastlanılmış olması buna karşılık o bölgenin dışında kalan yerlerde Kürt adına tesadüf edilmeyişi, Kürtlerin kökeni, tarihi konusunda oldukça öğretici bilgiler içermektedir.

Kürtlerin etnik kökenleri hakkında da bilinen belli başlı üç tez bulunmaktadır: 1. Ari oldukları, beyaz ırk kökeninden oldukları ve Avrupa kıtasından İran’a gelip yerleştikleri, 2. Sami oldukları, Arap-Süryani-Yahudi-Aramilerle aynı kökten oldukları buna bağlı olarak ilk defa Zağros dağları çevresinde (Kuzey Irak-Batı İran) görüldükleri, 3. Turani oldukları, Türklerle aynı kökten geldikleri ve Orta Asya’dan gelerek Zağros dağları çevresinde yaşamaya başladıkları iddia edilmektedir. Her üç tezi savunanlarında kendilerine göre gerekçeleri vardır.

Hz. Ömer döneminde bu günkü Türkiye sınırları içinde kalan Doğu

ve Güneydoğu Bölgeleri diye adlandırılan bölgeler “Ermeniyye - Zozan” diye adlandırılmıştır. Türkiye Irak sınırına yakın bir yerde olan Cizre’den başlayarak Türkiye’nin doğu kısmı, Arap tarihçileri tarafından “Ermeniyye” diye adlandırılmıştır. Hz. Ömer döneminde, Diyarbakır’ı da içine alacak şekilde (Cizre-Şirnak-Hakkari-Siirt-Urfa-Mardin-Bitlis-Adıyaman-Diyarbakır), bu bölge Ermenilerden fethedilmiştir. Ermeniler tarafından kullanılan isimler yerine, Araplar buralara yeni isimler vermişler ve adı geçen şehirlere Arap nüfus getirip yerleştirmişlerdir. Günümüzde adı geçen illerde yaşayan Arap nüfus ise bu dönemde gelip yerleşen Arapların devamı olan nüfustur. Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Cezire (Cizre), Meya Farikin (Silvan), Bilad-ı Bekr/Diyar-ı Bekr (Diyarbakır), Hısn-ı Keyf (Hasankeyf) gibi. Araplar tarafından alınarak adları değiştirilen bu şehirlerin eski adları da Ermenicedir. Adı geçen yerlerin fethi esnasında buralarda Kürt nüfusunda Ermenilerle birlikte yaşadıklarını gösteren bilgide yoktur. Yine adı geçen yerlere Kürt nüfusunun gelip yerleşmesi ise, buraların Araplar tarafından fethedilmesinden sonradır.

Doğu Anadolu’nun orta-kuzey ve batı kesimine Kürt nüfusunun gelmesi ise bu bölgenin Selçuklu Türklerinin buraları fethetmesinden sonradır. Ne Arapların nede Türklerin Kürtlerle savaşarak, Kürtlerden aldıkları bir yer yoktur. Buna karşılık Araplar ve Türkler Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini Ermenilerle, Bizanslılarla savaşarak fethetmişlerdir. Selçuklu Türklerinin Bizans’ı yenerek bölgeyi fethedip yerleşmelerini takiben bölgenin zaman zaman dışardan gelen işgalciler tarafından ele geçirilmesi (Moğol-Timur istilası gibi), yine Osmanlı/Akkoyunlu (Fatih Sultan Mehmet ile Uzun Hasan) arasındaki savaş, yine Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail (Safaviler) arasındaki savaş bölgenin nüfus yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Şah İsmail taraftarı olan ve Doğu Anadolu’da yaşayan “Kızılbaş Türkmenlere” karşı Yavuz Sultan Selim Kürt aşiretlerini bölgeye yerleşmesini teşvik etmiştir. XIX. yüzyıl boyunca Osmanlıların Kafkasya bölgesinde Rusya’ya yenilerek geri çekilmek zorunda kalmalarını takiben bu bölgede yaşayan Müslüman Topuluklar (Türk olsun olmasın) bölgeye iskan edilmişlerdir. Aynı durum I. Dünya savaşı yıllarında da devam etmiştir. Osmanlı’nın yerini alan Türkiye’nin kurulması ile birlikte bu günkü sınırlar ortaya çıkmıştır.

Sadece yukarıda adları verilen şehirler değil, bölgedeki eski köy adlarının kahir ekseriyeti de Ermenicedir. Çünkü buraya Müslüman Türkler-Araplar ve Kürtler geldiklerinde, bölgenin meskunları Ermeni-

lerdi. Ermeniler de yaşadıkları köy ve kasabaları kendi dillerine göre adlandırmışlardı. Ancak sonradan gelip bölgeye yerleşen Türk-Arap ve Kürtler, eğer Ermenilerin yerleşik oldukları bir yere yerleşmiş ise Ermenilerin eskiden beri kullanageldikleri adları onlarla birlikte kullanmaya devam etmişlerdir. Aksine eğer sonradan gelen Türk-Kürt ve Araplar kendileri ayrı bir yerleşim yeri ihdas etmişlerse kendi dillerine göre bu yerleri (köyleri) adlandırmışlardır. Doğu Anadolu Bölgesindeki köylerin eski adları bu yüzden Ermenicedir. İstisna olarak rastlanan eski adlar arasındaki Türkçe ve Kürtçe adlar ise önemli bir oran teşkil etmezler. Cumhuriyet dönemine kadar bu adlar kullanılmıştır. 1930'lu yıllarda ise Hükümet kararı ile bu eski Ermenice köy adları yerine yeni Türkçe adlar verilmiştir.

Bir bölgenin Kürt adı ile adlandırılması da tarihte ilk defa Selçuklu Türkleri tarafından yapılmıştır. Büyük Selçuklu Hükümdarı Sancar (ö.1157), günümüzde İran sınırları içinde bulunan Zağros Dağlarının doğu kısmında yer alan bir bölgeyi "Kürdistan" Eyaleti diye adlandırmıştır. Ama B.Selçuklularının yıkılmalarını takiben "Kürdistan Eyaleti" adı da daha sonra bu bölgeyi denetimleri altına alan yönetimler tarafından kullanılmamıştır.

1839'da Tanzimat Fermanını ilan ettiren Sadrazam B.Mustafa Reşit Paşa 1840'lı yıllarda illerin sınırlarını yeniden belirleyen bir düzenleme yapmış Diyarbakır ve Muş illerini içine alan bölgeyi "Kürdistan Vilayeti" diye adlandırmıştır. Böylece bu idari düzenleme ile birlikte, "Kürdistan Vilayeti" adı da ilk defa Osmanlı İdari yapısında yer almıştır. Ancak kısa bir süre sonra Osmanlı yönetimi adı geçen illeri "Kürdistan Vilayeti" diye adlandırmaktan vazgeçmiştir. Bunun yerine Diyarbakır adı kullanılmıştır.

XIX. yüzyıl boyunca bölgede faaliyet gösteren Batılı Misyonerler Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini bazen "Ermenistan" bazen de "Yüksek Ermenistan" diye adlandırmışlardır. Mondros Mütarekesi ile birlikte yine bu bölgede bir Ermenistan tesis etmeyi düşünen İtilaf Devletleri, "Vilayet-i Sitte" adı ile bu bölgeyi Osmanlılardan ayırmak için ateşkes anlaşmasına özel bir madde yerleştirmişlerdir.

Neresidir bu altı il? Sivas-Elazığ-Diyarbakır-Bitlis-Van-Erzurum illeri ve bu altı ilin ortasında bulunan o tarihte il olmayan Tunceli-Bingöl-Muş-Erzincan-Ağrı'yı kapsamaktadır. Batılı misyonerlerin-gezginlerin ve aydınların gözünde bu altı ilin kapsadığı bölge yakın zamana kadar sürekli "Ermenistan" adı ile adlandırılmıştır. Ancak 1915'te Ermenile-

rin bölgeden tehcir edilmeleri ile birlikte bu bölge fiilen bir çeşit “Ermenisiz Ermenistan” durumuna geldiği için, Batılılar için “Ermenistan” olan bu bölge birden bire yine onlar için “Kürdistan” olmuştur.

Yukarıda özetlenen tarihi malumat, dünya çapında bu alanda çok önemli sayılan Marten Van Bronussen ve Vilamir Minorsky’nin yazılarında da görülebilir. 1930’lu yıllarda Türk Tarih Kurumu kurulduğunda, “Bütün Dillerin Türkçeden çıktığı, bütün ırklarında ya Türk olduğu yada Türklerle akraba olduğu” gibi geliştirilmiş olan gülünç teoriler gibi, “Kürtlerin de Doğu Anadolu Bölgesinin en eski yerleşik halkı olduğu ve beş bin yıldır burada yaşadıkları” iddiası da oldukça gülünç ve ciddiyetten uzaktır. Böyle gülünç iddialar propaganda malzemesi olarak bir önem taşıyabilirler bile gerçekte böylesi iddiaları sahiplenenlerin sığılğını da göstermektedirler.

Doğu Anadolu bölgesindeki eski köy adları yerine yeni Türkçe adların verilmesinin aslında Kürtlere ve Kürtçeye karşı girişilmiş düşmanca bir olay olarak görülmesi ve eski adların iadesinin istenmesi temelden yanlış ve tutarsızdır. Doğu Anadolu’daki binlerce Ermenice eski köy adlarının yeniden kullanılmasının Kürtler adına istenmesi garip değil midir? Ermenice köy adlarının kullanılması Kürtlerin hangi sorununu çözecektir?

1920 yılında Sevr anlaşması ile Türkiye’deki Şırnak-Siirt ve Hakkari’yi de içine alan Kuzey Irak merkezli bir “Kürdistanın” tesis edilmesi öngörülmüşken, Türk İstiklal Mücadelesinin sonunda imzalanan Lozan anlaşması ile fiilen, Sevr’deki “Kürdistan” ortadan kalkmış ve İngilizler Kuzey Irak bölgesinde bile ayrı bir Kürt Devletinin kuruluşunu engellemişlerdir. Araplara ve Türklere karşı uzun bir dönem ittifak ettikleri bazı Kürt aşiretlerinin “Kürdistan” isteğini fiilen İngiltere yok etmiştir.

1945’te ABD’de New York şehrindeki bir grup Kürt ileri geleni hazırladıkları bir “Kürdistan Haritasını” yeni kurulan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine vererek, Türkiye’nin Doğu bölgesi (Erzurum-Sivas ve Gaziantep’i de içine alacak şekilde), Suriye’nin Kamışlı eyaletinin olduğu Kuzey doğu bölgesi, Irak’ın Kuzeyi ve İran’ın batısında yer alan Kürdistan eyaleti adı verilen yeride içine alacak şekilde bu dört ülke sınırları içinde bulunan bu dört bölgenin “Kürdistan” olarak tanınmasını istemişlerdir. Günümüzde daha çok Kürt Ulusalıcıları ve onlara yakınlık duyan Batılı bazı çevrelerin “Kürdistan Haritası” diye adlandırdıkları harita 1945’te Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine sunulan haritadır.

Türkiye’de Kürt Sorunu Nasıl Ortaya Çıkmıştır?

Müslüman topluluklar arasında başlangıçta Emeviler döneminde “Arap Milliyetçiliği” diye adlandırılacak bir akım görülmüş ise de bu akım zamanla etkisini kaybetmiş ve Arap olmayan Müslümanlar arasında bir rekabet sonucu farklı milliyetçilik duyguları çok fazla gelişmemiştir. Kürtlerin aşiretli ve daha çok göçebe bir toplum yapısına sahip olmaları, onları her ne kadar çevrelerindeki diğer topluluklara karşı daha baskın olmalarını sağlamış ise de Müslümanlıkları sebebiyle komşuları olan diğer Müslüman toplulukları ile olan iyi ilişkileri, kısmen onlarla kaynaşmaları, yerleşik olmamaları aşiret mensubiyetini daha çok önemsemeleri bütün Kürtleri içine alan bir Kürt Milliyetçiliğinin ortaya çıkmasını ve güçlenmesini uzun bir süre engellemiştir.

Ne var ki Fransız ihtilali Müslümanlar arasındaki duygu birliğinin de bozulmasının temelini hazırlamıştır. Çünkü Osmanlılara karşı milliyetçilik sebebiyle başlangıçta ortaya çıkıp isyan edenler daha çok Hristiyan olanlardır. Osmanlı yönetimi altındaki Müslüman topluluklar başlangıçta Hristiyanlara karşı ortak bir duygu ile hareket etmişler ise de zamanla, Müslüman topluluklar arasında da milliyetçilik duyguları etkili olmaya başlamıştır. Müslüman toplumlar arasında görülen milliyetçilik akımları Hristiyanlara karşı bir nefreti taşımakla birlikte diğer Müslümanlara karşıda bir rekabete yol açmış bu durum zamanla İslâm kardeşliği/İslâm ümmeti birliği gibi ilkelerle de çatışmıştır.

Aşiret bağlılığının Kürtler arasında fazla olması ve 19. Yüzyılda bile önemli bir kısmının göçebe olması, Kürtlerin de yaşadıkları Doğu Anadolu Bölgesinde Ermeni nüfusunun yaşaması, Kürt milliyetçiliğinin daha geç başlamasının ve daha az etkili olmasının önemli bir sebebinin oluşturmuştur. Çünkü Osmanlı Padişahının Halife sıfatıyla yalnızca Türklerin değil bütün Müslümanların ortak başkanı sayılması, Avrupa ülkelerinin ve Rusya’nın yardımı ile Doğu Anadolu Bölgesinde ayrı bir devlet tesisi için çalışan ve silahlı şiddet/terör eylemleri yapan Ermeniler Türkler içinde Kürtler içinde ortak bir tehdit durumundaydı. Ortak tehdit veya düşman Türklerle Kürtlerin aralarındaki yakınlığın etkisini de arttırmış olmalıdır.

Osmanlı Padişahı 2. Mahmut döneminde (1807/1839), devletin merkezîyetçi yapısının güçlendirilmeye çalışılması yer yer Kürt aşiret ağalarının direnişine yol açmıştır. 19. Yüz yıl boyunca yer yer bu aşiret liderlerinin öncülüğünde ortaya çıkan isyanlar, aşiret liderinin sosyal ve

ekonomik ayrıcalığını ortadan kaldırmaya yönelik ve devletin daha çok denetimini öngörmesini sağlayan idari düzenlemelere yönelmiş olan isyanlardır. Bir aşiret öncülüğünde ortaya çıkan isyana o aşiretin müttefiki olan bazı Kürt aşiretleri destek olsa bile rakibi olan diğer Kürt aşiretlerinin de Osmanlılardan taraf olması sebebiyle kısa sürede başarısız olmuşlardır. Daha çok Osmanlıların başta Rusya olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri ile savaştıkları esnada veya Osmanlıların yenilgilerinden hemen sonra ortaya çıkan aşiret özelliği baskın olan bu Kürt isyanlarının Osmanlılar tarafından bastırılması zamanla Aşiret ileri gelenlerinin (elitlerinin) tasfiye olmalarına yol açmıştır. Aşiret liderlerinin tasfiye olması ile boşalan yeri yavaş yavaş Şeyhler/din adamları doldurmuştur. 1880'deki Şeyh Ubeydullah İsyanı ile birlikte başlayan ve 1925'lere kadar süren dönemde ise Kürt isyanlarına Şeyhler/din adamları öncülük etmiştir. Aşiret ileri gelenleri yerine Şeyhlerin isyanlara öncülük etmesi, Kürt Ulusalcılarının aksi iddialarına rağmen, Kürtler arasında aşiret mensubiyet duygusu yerine Kürtlüğün daha çok ön plana çıkmasına yol açmıştır. Aşiret liderleri arasındaki rekabet, aşiretler arasındaki çatışmalar, Kürt aşiretlerinin tek bir taraf olmalarını önemli ölçüde engellemişken, Kürt Şeyhlerinin müritlerinin farklı aşiretlerden olmaları, aşiret çatışmalarına Şeyhlerin taraf olmamaları çoğu kere çatışmaları bitirmek için hakem olmaları iledir ki, Şeyhler öncülüğündeki isyanlara daha çok aşiretin katılmasına ve giderek aşiret bilinci yerini Kürtlük anlayışının almasını sağlamıştır.

Şeyhlerin/Din Adamlarının öncülük ettiği isyanlar döneminde, daha çok Padişah 2. Abdülhamid dönemine tekabül eden bu dönemde, Osmanlıların iç ve dış politikalarında İslâm'ın daha çok belirleyici olduğu dönemdir. Yani İslâm'ın daha çok belirleyici olduğu dönemde Şeyhler Kürt İsyanlarına öncülük etmeye başlamışlardır.

2. Abdülhamid döneminde artan Ermeni tehdidine karşı alınan önlemlerden birisi de, "Hamidiye Alaylarının" kurulmasıdır. Ermeni isyanlarına ve terörüne karşı çoğunluğu Kürt ve az sayıda da Türk aşiretinden oluşan bu Aşiret Alayları, Ermenilere karşı başarılı olmuştur ama bunun yanı sıra aşiret çevrelerine karşı da üstünlük sağlamışlardır. Rakip Aşiretlere karşı zaman zaman silahlı saldırıları olmuş ise de, Padişahın izni ile silahlı ve yarı resmi güç haline gelen Hamidiye Alayları, Doğu Anadolu Bölgesinin önemli bir kısmını fiilen denetimleri altına almışlardır. Kürt Milliyetçiliğinin bu bölgede ve bu aşiretler arasında etkisinin giderek artmasına yol açan bir önemli gelişme olmuştur. 1915

Ermeni tehciri esnasında Hamidiye Alaylarının devamı sayılacak aşiret unsurları, neredeyse yüz yıldır sürüp giden “Ermenilerin Katledildiği” iddialarına yol açan faaliyetlerde de etkili olmuşlardır.

Birinci Dünya Savaşının sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ile, Ermenilerin geri dönmesi öngörülmüş ve Doğu Anadolu'nun (Vilayet-i Sitte) gerekli görülmesi halinde İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi kararlaştırılmıştır. Ermenilerin geri dönmesi ve Vilayeti Sittenin işgal edilmesi halinde, bölgedeki Türkler kadar Kürtleri de kanlı bir tasfiyenin beklediği açıktı. Bu yüzden Ermeni tehdidi bu dönemde de Türkler ve Kürtler için ortak bir tehdit durumundaydı. Ayrılıkçı Kürt Teali Cemiyetinin çalışmalarına ve Sivas İmranlı'da Zaza/Koçgiri isyanı çıkarmasına rağmen, Kürtlerin büyük çoğunluğu, Türk İstiklal Savaşı esnasında, zımnen Türklerle ittifak içinde olmuşlardır. Bu ittifakın yalnızca Ermeni tehdidi ile açıklanması elbette yeterli olmaz. 11. yüz yıldan beri süre gelen ortak bir tarihin ve her iki tarafında Müslümanlığı sebebiyle birbirlerine karşı besledikleri kardeşlik duygularının da önemli bir payı vardır. Ancak bu kardeşlik ve ortak geçmişin yanında Dış/Ermeni tehdidi de bu zımni ittifakın oluşmasında devamında belli bir etkiye sahip olmalıdır.

Lozan anlaşmasında, İngiltere ve müttefikleri, Türkiye'de, Din-ırk ve mezhep bakımından üç ayrı tür azınlık statüsünün oluşturulması ve Kürtlerinde ırk bakımından azınlık sayılmasında ısrarlı olmuşlar ama Türk tarafı, Osmanlı döneminden beri süre gelen azınlık anlayışı içinde, yalnızca gayri Müslimlerin azınlık olduğu Müslüman olanların bir yekun oluşturdukları tezi ile bu ısrarı reddetmişler ve Türk tarafının tezine göre Türkiye'de yalnızca gayri Müslimler azınlık sayılmış, Kürtler, Türklerle birlikte çoğunluktan kabul edilmişler ve ayrı bir azınlık statüsünde görülmemişlerdir.

İstiklal Savaşı boyunca bütün Kürtler aynı cephede ve aynı siyasi görüşte olmamışlardır. Bir grup, “Kürt Teali Cemiyeti” adlı örgüt öncülüğünde Sivas İmranlı'da Ekim 1920'de Kogiri/Zaza isyanı çıkarırken, Şerif Paşa öncülüğündeki başka bir grupta 1919 Paris görüşmeleri öncesinde ve sonrasında Türklerle karşı Ermenilerle ittifak arayışına girmiş bunun sonunda Şerif Paşa ve Ermeni Bogus Nubar Paşa arasında Ermeniler ve Kürtler adına anlaşmalar imzalanmıştır ama Türk İstiklal Savaşı ve Lozan anlaşması ile bu Ermeni Kürt İttifakı oluşturma çabaları sonuçsuz kalmıştır.

Ocak 1921'de ilan edilen ama Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te önemli ölçüde değiştirilen ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk Anayasası sayılan bu Anayasaya göre, Türkiye sınırları içinde yaşayan herkes etnik kökenine bakılmaksızın "Türk" sayılmıştır. Türkiye vatandaşları arasında, etnik köken, cinsiyet, din ve mezhep ayrımı yapılmaksızın, her vatandaşın eşit sayılmasını öngören bir hukuki düzenleme yapılmıştır. Türk tarafı özellikle resmi görüşü bu düzenleme ile Osmanlıdan devralınan ve farklı etnik kökenlerden gelen Türkiye Vatandaşları arasında eşitliğe dayalı bir hukuk düzenlemesi ve uygulaması ile sorunu çözülmüş saymıştır. Ancak Kürt tarafı vatandaşlar arasında eşitliği öngören hukuki düzenlemeyi sorunun çözümü değil, sorunun kendisi olarak görmeye başlamıştır.

Cumhuriyetin başlangıç yıllarında, Irak'ın İngiliz işgali altında, Suriye'nin ise Fransız işgali altında bulunmasından dolayı, Türkiye aslında fiilen İngiltere ve Fransa'nın komşusu durumundaydı. Bu iki ülke ise Türkiye ile Lozan anlaşması yapmış olmakla birlikte, Türkiye'deki ayrılıkçılık hareketlerini her zaman teşvik etmişler ve ayrılıkçı gruplara gizli açık bir takım destekler vermişlerdir.

Katılımcılarının çoğunluğunun Zaza olması sebebiyle daha çok Zaza isyanı özelliği taşıyan 1925 Şeyh Said İsyanı ve bu isyanın hazırlayıcısı olan Azadi örgütünün elamanları 1924 sonbaharından itibaren İngiliz işgalindeki Irakta üstlenmişler, yine 1926/1930 yılları arasındaki Ağrı İsyanlarının hazırlayıcısı ve yöneticisi konumundaki Hoybun Cemiyeti de Fransız işgali altındaki Suriye/Lübnan'da kurulup faaliyet göstermiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte, komşu ülkelerde örgütlenip üstlenen organize bir ayrılıkçı hareketle yüz yüze kalmıştır. Daha sonra bağımsız olan Irak ve Suriye, İngiliz ve Fransız işgal dönemindeki tutumları, Türkiye'den ayrılmak isteyen ayrılıkçı siyasi grupları desteklemeye devam etmişlerdir. Aynı durum önemli ölçüde İran içinde geçerlidir.

Türkiye'deki, tek parti iktidarı, ayrılıkçı hareketler kadar (belki daha fazla), İslâm'ı da kendisi için bir tehdit olarak saymıştır. Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan yeni toplum düzeni için, İslâmi kurumlar ve doğrudan İslâm'ın kendisi tehdit sayıldığı için tasfiye edilmeye çalışılmış, buna göre idari ve hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Din eğitiminin yasaklanması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, şeri mahkemelerin ve halifeliğin kaldırılması gibi uygulamalar aslında doğrudan bütün Müslümanlara rağmen yapılan düzenlemeler olmasına karşılık, Şeyh

Said bu uygulamaları Zazalara ve Kürtlere karşı yapılan işler gibi sayarak Azadi örgütünün 1920'den beri hazırlığını yaptığı isyanın öncülüğünü 1925'te yapmıştır. İslâm'ın etkisinin Türkiye'de yok edilmeye çalışılmasının niçin yalnızca Kütlere ve Zazalara karşı girişilen işlerden sayıldığına ise makul bir açıklaması yoktur. Çünkü Türkiye'de Müslüman olan Türklerin-Arnavutların-Boşnakların-Abazaların da tepkilerine yer yer isyanlarına yol açan tek parti dönemi uygulamalarını, yalnızca Kürtlere ve Zazalara karşı girişilen işler gibi takdim etmek tutarlı bir anlayış değildir.

Cumhuriyet döneminde her vatandaşın Türk adı ile eşit sayılmakla birlikte, Türkçe'nin tek ve geçerli resmi dil sayılması da Kürt Ulusalçılarının önemli itirazlarından birisini oluşturmuştur. 12 Eylül 1980 askeri yönetimi ise 1983'te çıkardığı bir kanun ile Kürtçe yasaklanmıştır. Bu kanun ise 1991'de kaldırılmıştır.

Türkiye'de nüfusun büyük çoğunluğunu Türkler oluşturmakla birlikte, belli oranda, Türkiyede, Kürt-Arap-Zaza-Gürcü-Abaza-Arnavut ve Boşnak nüfus da yaşamaktadır. Türkçe ile birlikte bu toplulukların dillerinin de resmîyette ve eğitimde yer alması ile birlikte nasıl bir kargaşaya yol açacağı ve bu kargaşanın ise nasıl gidereceğinin ise yeterli bir açıklaması yoktur. Ancak Kürt Ulusalçıları, Arap-Zaza-Gürcü-Abaza-Arnavut ve Boşnakların yok sayılması Türkçe ile birlikte Kürtçenin kullanılmasını savunagelmışlerdir. Bu durum eşitlik ve Adalet ilkeleri ile açıklanamaz. Ancak Kürt Ulusalçıları adalet ve eşitlik duyguları yerine, Türkler eliyle Arap-Zaza-Boşnak-Abaza ve Gürcülere karşı siyasi üstünlük istemektedirler.

Buna karşılık uzun bir süre, etnik olarak Türk olmayanların, kendi ana dillerini öğrenmeleri, öğretmeleri, yaymaları, ana dilleri ile ilgili yazılı, sesli ve görsel yayınlar üzerine yasak ve engel koymuş olması ise yapanlar adına son derece uygulamalardır. Devletin resmi işlerinde geçerli saydığı ve resmi dil olarak gördüğü dili kullanması ve bunu resmi işlerde geçerli sayması meşru ve olağan sayılabilir. Ancak vatandaşların bir bölümünün kendi ana dili saydıkları diller hakkında engel ve zorluklar çıkarmasının ise son derece kötü tartışmalı ve meşruiyeti hayli şüpheli bir uygulamadır. AB Uyum yasaları çerçevesinde, Türkçenin dışındaki diğer diller (Kürtçe-Arapça-Zazaca-Boşnakça-Abazaca-Gürcüce vs.) üzerindeki yasaklamaların, engellemelerin kaldırılmış olması bu tartışmaları bitir(e)memiştir.

1926 Ağrı isyanı ile birlikte Türkiye komşu ülkeden (Suriye'den) bir örgüt tarafından sevk ve idare edilen ve komşu ülkeler tarafından da

desteklenen ayrılıkçı isyanlarla karşılaştı. 1925 Şeyh Said İsyanı ve 1937 Dersim İsyanı gibi Zaza isyanları, Erzurum-Rize-Maraş ve Menemende meydana gelen ve resmi makamlar tarafından isyan sayılan olaylar dışında kalan isyanlar ise irili ufaklı Kürt grupları tarafından meydana getirilmişlerdir. Yine Cumhuriyet döneminde aşiret bağlarının giderek azaldığı buna karşılık Kürt nüfus içerisinde Kürt Ulusalçılığının etkili olmaya başladığı görülmüştür.

1970'lerin sonunda başlayan ve günümüze kadar etkisi bazen artarak bazen azalarak sürüp gelen ayrılıkçı bir Kürt isyanı olmuştur. Bu ayrılıkçı Kürt isyanına Kürtlerin önemli bir kısmı katılmamıştır. Bu silahlı ayrılıkçı hareketi "Kürt isyanı" diye adlandırmaya da bazı Kürt çevreleri başta olmak üzere pek çok toplum kesimi tarafından itiraz edilmiştir. Bütün bu itirazlara rağmen 1980'lerden başlayarak bu ayrılıkçı terör hareketinin giderek Kürt nüfusundan artan bir destek gördüğü de bir gerçektir. Yine ayrılıkçı bu terör örgütünün giderek Kürt nüfus üzerinde artan bir hegemonya oluşturduğu da bilinmektedir. PKK'nın devamı sayılan partiler dışında kurucularını Kürtlerin oluşturduğu hiç bir parti Kürtler arasında faaliyet gösterememektedir. PKK'ya muhalefet eden kişi ve gruplar öldürülerek tasfiye edilmektedirler. "Kürt Sorunu benim sorunumdur ve ben bu sorunu demokrasi ile çözeceğim" diyen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bu konuşmasının ardından Ağustos 2005'te gittiği Diyarbakır gezisinde, resmi görevlilerin dışında fazla katılan olmamasını pek çok gözlemci PKK'nın hegemonyasının bir belirtisi gibi saymıştır.

Ayrılıkçı terör hareketinin Doğu Anadolu Bölgesinde giderek artması ile birlikte, bölgedeki Kürt nüfusta artan bir hızla Türkiye'nin batısındaki büyük illerine göç etmiştir. Ekonomik sebeplerin yanında Türk güvenlik kuvvetlerinin zorlamalarının sonunda da önemli oranda bir Kürt nüfusu, Türkiye'nin batıdaki büyük illerine göç etmiştir. Kürt göçmenlerine karşı, Türk çoğunluğun tepkisi olmamıştır.

Her ne kadar PKK ve bağlı kuruluşların faaliyetleri Türkiye'nin batısındaki büyük illerde daha yoğun olarak görülse de, Türkiye'nin doğusunda da batısında da Türkler ve Kürtler arasında kitlesel bir çatışma olmamıştır.

Türkiyede sürüp giden bu Kürt sorununa, AB üyesi ülkeler gizli açık kendilerini bir çeşit taraf saymaktadırlar. Türkiye'nin, AB'ye olma çabaları ile birlikte, AB kurumları, ayrılıkçı Kürtler tarafından seslendirilen siyasi talepleri daha çok sahiplenmişlerdir. Kopenhag Kriterleri diye ad-

landırılan ilkelerin uygulamaya geçirilmesi halinde bu sorunun çözüleceği AB sözcüleri tarafından savunulmuştur. Ancak AB uyum yasaları/paketleri adı ile Türkiye'nin yasalaştırıp uyguladığı Kopenhag Kriterleri de Türkiye'de ki ayrılıkçı terör hareketini bitirememiştir.

Suriye'den sonra Önce İran/Irak savaşı ardından 1991 Körfez savaşı sebebiyle Kuzey Irak'ta rahatça faaliyet yapma imkanı bulan PKK'nın, 2003'te Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesinden sonrada Kuzey Irak'taki durumunda bir değişiklik olmamıştır. Kuzey Irak'ta filen var olan Kürt Devletinin de PKK'yı engellemek bir yana özendiren uygulamaları, PKK'nın bu ülkede çalışmasını devam ettireceğini ortaya koymuştur. Türkiye'deki ayrılıkçı harekete, İran, Irak ve Suriye gibi komşularının destek ve barınma imkanı sağlaması, AB ve ABD'nin doğrudan veya dolaylı olarak ayrılıkçı grupları himaye etmesi ve Türkiye'deki Kürt nüfusunun da belli bir bölümünün bu ayrılıkçı harekete destek olması sorunun çözümü ister istemez zorlaştırmaktadır.

Bu konuda taraf konumunda olan herkese bazı sorumlulukların düştüğü açıktır. Türkiye son yıllardaki uygulamaları ile vazgeçmiş olduğu, Kürtleri yok sayma uygulamalarına bir daha dönmemelidir. Onları asimile etme isteklerini bir daha uygulamaya koymamalıdır. Türkiye'de, Kürtlerin asimile olmalarının, Türk çoğunluğa bir faydasının olmayacağı da açıktır. Başka ülkelerdeki, Türklerin asimile edilmelerine haklı olarak tepki gösterenlerin, Türkiye'deki Kürtlerin asimile olmalarını beklemeleri tek kelimeyle tutarsızlıktır. Bu çelişkili tutumdan herkes uzak durmalıdır. Son yıllarda yapılan yasal değişikliklerle, Kürtçenin yazılı, görsel ve sesli yayınlarda isteyen istediği gibi kullanması sağlanmıştır. Bu konudaki şikayetlerde elbette giderilmelidir. Türkiye'de, Kürt olarak yaşamak isteyen Kürtlerin önündeki yasal engeller zaten kalktı uygulamada da kalkmalıdır. Yine Türkiye, Kürt nüfus üzerinde tesis edilmeye ve devam ettirilmeye çalışılan PKK hegemonyasını bertaraf etmelidir.

Türkiye'deki Kürtlerin de üzerine düşen sorumluluklar yok mudur? Terör örgütüne karşı sonuna kadar tavır almak Kürtler için önemli olmalıdır. Kürtler toplumun büyük çoğunluğu içinde asimile olmak yerine entegre olmalıdırlar. Terör örgütüne tavır almak kadar bir haksızlığa uğradıklarında da meşru yollardan haklarını aramalıdırlar. Yoksa her

kesin kendi akraba ve aşiretlerini toplayarak hak aramaya haksızlık yaptığı var sayılan kişi ve kurumlara karşı şiddet uygulamaya yönelmesi halinde bunun nasıl bir kaosa ve içinden çıkılmaz bir sonuca yol açacağı ortadadır.

Türkiye'deki Kürt nüfusunun belki yarsının, Türkiye'nin batısındaki illerde yaşadığı dikkate alındığında, ayrılmanın her iki taraf için ne büyük bir faciaya yol açacağını tahmini etmek bile zordur. Nereden hangi kurala göre bir sınır çizilecektir? Sınırın o tarafında kalan Türklerinde, bu tarafında kalan Kürtlerinde güvenliğini kim nasıl sağlayacaktır? Bu soruların makul bir cevabını kolayca bulmak hayli zordur.

Türk ırkçılığı gibi Kürt ırkçılığının da meşru görülemeyeceği ortadayken buna rağmen bazı İslâmi çevrelerde zaman zaman görülen Kürt ırkçılığını kışkırtma, özendirme çabaları hayli ilgi çekicidir. Terör eylemlerinin arttığı bir dönemde "İslâmcı kimlikle" tanınan bir gazete 1990'lı yıllarda bir grup PKK'lının fotoğrafını "Güneydoğu İntifadası" başlığı ile yayınlamaktan çekinmemiştir. Oysa PKK'nın nasıl iflah olmaz Stalinist bir İslâm düşmanı olduğu bilinmektedir. Buna rağmen bütün dünya Müslümanlarının kutsal saydığı, Hamas'ın İsrail'e karşı giriştiği mücadelesine ad olan "İntifada" kelimesinin PKK eylemleri için kullanılması bir sapırma olduğu kadar bir istismar örneğini de göstermektedir. Bu örnekte olduğu gibi, Kürtlerin sorunlarını bir "Kürdistan sorunu" olarak gösterilmeye çalışması ise ayrılıkçılığı özendirmekten ve meşru göstermekten öteye bir anlam taşımamaktadır.